

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking: Overheidsvoorlichting in de verzorgingsmaatschappij

Jong, L.

Citation

Jong, L. (1971). Boekbespreking: Overheidsvoorlichting in de verzorgingsmaatschappij. *Acta Politica*, 6: 1971(3), 319-320. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451347>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451347>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

na de bevrijding voor het eerst verscheen, beleefde de schrijver als medeoprichter van de V.V.D. zijn tweede politieke jeugd terwijl het parlementaire stelsel van een zekere oorlogswinst profiteerde. Zo vond het vlot geschreven, met anecdotes gevulde boek — uitvloeisel van een reeks min of meer persoonlijke herinneringen in bezettingstijd verteld aan een Kralingse vriendenkring — een gretig onthaal. Men had het gevoel over de achtergronden van de Nederlandse politiek in een beslissend tijdsbestek door een insider te worden voorgelicht. Van verschillende kanten werd hem lof gezwaaid voor de objectiviteit, waarmee hij, zelf een der hoofdrolspelers uit die tijd, zijn verhaal had geconstrueerd en de zwier waarmee hij het te boek had gesteld. Nu, 20 jaar later, hebben we meer afstand genomen van de vertedering van waaruit hij in bezettingstijd het parlementaire werk van vroeger bezag. We hebben geglimlacht om het Rijke Roomse leven en de Parade der Mannenbroeders en wij hebben de taaiheid van de Rode Rakkers kunnen vergelijken met de kritische reserves, waarmee anderen in die jaren het Rode Vaandel volgden. Door vele publicaties is onze kennis veel uitgebreider dan die van Oud destijds wezen kon. Door Verhagen, Gribling en Puchinger zijn wij vaak veel persoonlijker geïnformeerd over een Ruys de Beerenbrouck, een Aalberse en een Colijn. Duynstee heeft het gordijn opgetrokken, waarachter de R.K.S.P.-fractie destijds vergaderde; Koejemans stelde zijn herinneringen aan David Wijnkoop te boek; E. Fraenkel legde de correspondentie van Rost van Tonningen bloot; Drees, Tilanus en P. de Groot schreven of vertelden zelf over die periode uit hun leven. Tenslotte zijn de archieven van de Volksraad in het toenmalige Nederlands Indië en de memoires van de gewezen gouverneur-generaal De Jonge door S. L. de Wal toegankelijk gemaakt.

Op grond van dat betere bronnenmateriaal valt het niet moeilijk aan te tonen, dat het beeld, hetwelk Oud tekende, op ettelijke punten correctie behoeft. Wij zijn ook, mede op voorlichting van L. de Jong, kritischer tegenover het parlementaire bestel en de leiders uit die tijd komen te staan, dan Oud, die er met al zijn vezelen zelf toe behoorde. Vergelijking van het zesde deel van zijn boek met de eerste delen van de Geschiedenis van het Koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog, doet ons nu schrikken van het vele, dat in de jaren 1938—'40 in ons parlement *niet* publiekelijk ter sprake is gekomen.

Het gaat er hierbij uiteraard niet om het reeds klassiek geworden werk van Oud achteraf te ontluisteren. Maar het is wel nodig om het te ontdoen van de overdreven lof, waaronder het destijds bedolven is geraakt. Wie het voorwoord nog eens overleest, dat hij zelf meegaf aan zijn boek, zal opmerken, dat de pretenties van zijn werk destijds bescheidener waren dan de beoordeling ervan door zijn recensenten. Objectiviteit? Hij beseft dat 't onmogelijk is die te beloven; hij wil streven naar onpartijdigheid. Een wetenschappelijk handboek te schrijven, dat is, blijkens het opzettelijk achterwege laten van elk notenapparaat, zijn oogmerk niet. Hij verheelt in 't geheel niet, dat zijn boek eigenlijk een propagandistische strekking had. Het beschreef een periode uit onze parlementaire periode waarin Oud zelf een hoofdrol had gespeeld. Dat hij de herinnering aan die tijd graag levendig wilde houden en de lijn van dat parlementair-democratisch bestel door wilde trekken, wie zal het de politicus in hem euvell willen duiden? Maar dat noopt ons wel zijn geschiedverhaal kritisch te lezen en niet voetstoots te aanvaarden.

Wie dat doet, ontkomt niet aan de indruk, dat medespeler Oud ook daar waar hij ernaar streeft, onpartijdig te blijven, zijn lezers soms de toegang tot de werkelijkheid verspert. Ik denk bijv. aan de beschrijving van zijn conflict met zijn katholiek geworden, vrijzinnig-democratische geestverwant en collega minister Marchant. Oud

geeft wel wat voet aan de verdenking, dat de bezuiniging, waaraan deze minister het openbaar onderwijs onderwierp, verband hield met diens geloofsovergang; maar was er ook niet — en wellicht veel meer — verband met het streven naar lastenverlaging van de toenmalige minister van financiën, Oud? Een soortgelijke vraag zou men kunnen stellen ten aanzien van Ouds beschrijving van de strijd om devaluatie of deflatie; hij beperkt zich er voornamelijk toe 'onpartijdig' weer te geven hoe dat meningsverschil destijds door alle partijen heenliep: een duidelijke bereidheid om andermans gelijk te erkennen, of de geneigdheid om achteraf eigen schuld te belijden, die hogere soort onpartijdigheid veroorlooft de politicus Oud zich niet.

De parlementaire geschiedenis is tot dusver vaak het werkterrein geweest van gewezen kamerleden zoals een Van Welderen Rengers, een De Beaufort en een Van Houten. Wie hun werken met dat van Oud vergelijkt, zal aan het laatste de voorkeur geven. Zijn stijl is levendiger; zijn verteltrant persoonlijker en zijn kennis van zaken indrukwekkender; zijn boek verschaft ons een schat aan zakelijke en anecdotische informatie. Niemand, die over deze periode wat wil weten, zal het ongelezen kunnen laten. Alleen: zijn boek tekent ons niet *Het* jongste leven; het is en blijft het jongste verleden van Oud!

N. Cramer

Dekker, E., Overheidsvoorlichting in de verzorgingsmaatschappij. Rotterdam (Drukkerij Bronder-Offset N.V.), 1969. — 536 pag.

Niet lang na het verschijnen van het boek van Rooij en Nieuwenhuis over de gemeentelijke voorlichting¹ heeft Dekker zijn studie over de overheidsvoorlichting in de verzorgingsmaatschappij het licht doen zien.

Met het verschijnen van deze twee publikaties is de zeer beperkte literatuur over de overheidsvoorlichting belangrijk aangevuld. De belangrijkste verdienste van het lijvig boekwerk van Dekker is, dat hij door middel van stelselmatig empirisch onderzoek de voorlichtingsboodschappen van de rijksoverheid gedurende de periode 1960 t/m 1964 in kaart heeft gebracht.

Het werk bestaat uit drie delen. In het inleidend gedeelte wordt een drietal theorieën over de democratie als context voor de overheidsvoorlichting behandeld, waarna de probleemstelling en de methode van onderzoek worden weergegeven.

Voor zijn onderzoek heeft Dekker de volgende probleemstelling als uitgangspunt genomen: over welke onderwerpen wordt overheidsvoorlichting gegeven, in welke hoeveelheden en met welke middelen, en welke zijn bij de overheid de processen en motieven die daarbij een rol spelen. De methode van onderzoek is die van de kwantitatieve inventarisatie van de overheidsvoorlichting, aangevuld met interviews met voorlichtingsfunctionarissen.

Deel II bevat naast de uitkomsten en conclusies van het onderzoek een overzicht van de geschiedenis van de overheidsvoorlichting in Nederland alsmede van de organisatie van de overheidsvoorlichting.

In deel III worden vervolgens uitgangspunten aangegeven voor de bestudering van de overheidsvoorlichting welke worden gezocht in de theorie van de sociale controle, de cybernetische informatietheorie en het begrip vervreemding.

Bij het classificeren van de overheidsvoorlichting heeft Dekker zich, naar eigen zeggen, vastgeklampt aan de inhoud. Naar aanleiding van de manifeste inhoud worden de functies van de overheidsvoorlichting beschreven. Een evaluatie van de overheidsvoorlichting in termen van realisering van beleidsdoeleinden valt dus buiten de probleemstelling.

Evenwel wanneer Dekker conclusies trekt en wensen formuleert is hij evaluerend bezig, waarbij slechts af en toe wordt teruggegrepen op de in deel I ontwikkelde theoretische gedachtegang. Ook het verband tussen het in deel III breed opgezette theoretische schema en de uitkomsten van zijn onderzoek wordt niet stelselmatig aangegeven.

Er is sprake van een opeenstapeling van mogelijke relevante theorieën voor bestuering van het verschijnsel overheidsvoorlichting, die bij de lezer enige indigestie veroorzaakt omdat de synthese tussen één en ander niet wordt aangegeven.

¹ Prof. Mr. Dr. M. Rooij en Jan Nieuwenhuis, *Gemeentelijke voorlichting*, 's-Gravenhage, VUGA-boekerij, 1969.

Terugkerend naar de inhoudsanalyse van de voorlichting van de overheid, kan men Dekker slechts moeizaam volgen wanneer hij stelt dat in de overheidsvoorlichting van vandaag op bepaalde gebieden duidelijk propagandistische elementen zitten.

Propaganda wordt door hem opgevat als het voortdurend en initiërend bedrijven van beïnvloedende voorlichting ten aanzien van controversiële zaken.

Waarom geeft Dekker niet expliciet aan met welk operationeel begrip hij de propagandistische elementen van vandaag heeft gedefiniëerd? Dat mag toch worden verwacht wanneer een dergelijke uitspraak, tegen de officiële leer in, wordt gedaan. De lezer wordt echter via een voetnoot voor wat betreft de omvang en de inhoud van deze activiteit naar de desbetreffende tabellen in de bijlagen verwezen.

Afgezien van deze tekortkomingen kan de studie van Dekker worden beschouwd als een waardevolle — op empirisch onderzoek gebaseerde — bijdrage aan de discussie over de overheidsvoorlichting.

L. de Jong

Dr. W. Dewachter, Politieke kaart van België. Atlas van de parlementsverkiezingen van 31 maart 1968. Antwerpen-Utrecht, 1969. Prijs: 450 BF.

In deze atlas zijn de belangrijkste gegevens over de Belgische parlementsverkiezingen van 1968 in kaart gebracht. In enkele gevallen zijn naast de normale kaarten cartodiagrammen afgedrukt, die de verkiezingseenheden wegen naar het aantal geldig uitgebrachte stemmen. In enkele staafdiagrammen is de partijontwikkeling sedert 1919 vastgelegd. Van deze voorstellingen zijn veranderingen in de steun aan bepaalde partijen helaas nauwelijks af te lezen.

De atlas is uit een aantal onderdelen opgebouwd: keuzeverzeking (niet opkomen, blanco en ongeldig stemmen), aanhang der partij, voorkeurstemmen, veranderingen ten opzichte van vorige verkiezingen, rangorde van aanhang van partijen, globale ontwikkeling in de partijkeuze sinds 1919.

In een uitvoerige inleiding licht de auteur de voorstellingen nader toe. De tekst is bijzonder instructief, maar ook schrikt de auteur niet voor een saillant detail terug. Bijvoorbeeld: de verkiezingspropaganda woog in Wallonië 393 gr., in Vlaanderen 525 gr. en in Brussel 661 gr. per brievenbus als aanwijzing voor de heftigheid van de verkiezingsstrijd. Zorgelijke naturen kunnen zich daarbij afvragen of de variabelen: aantal kieslijsten en kwaliteit van het papier wel voldoende onder controle zijn gehouden. Af en toe was enige extra-informatie prettig geweest. Bijvoorbeeld: hoe brengt men in België een voorkeurstem uit?

De moeilijkheid bij atlasen is vaak, dat ze meer inzicht suggereren dan ze kunnen verschaffen. Op zich leveren de plaatjes geen inzicht in samenhangen op. Wel kan men door het bekijken op ideeën gebracht worden, maar ander materiaal is dan weer nodig om te zien of er echt wat inzit. Als eerste oriëntatie hebben dergelijke uitgaven

waarschijnlijk wel een zeker nut. Maar het blijft al met al toch wel een kostbare manier van inventariseren.

H. van der Wusten

Boogman, J. C. e.a., Nederland, Europa en de Wereld: Ons Buitenlands Beleid in Discussie. Meppel (J. A. Boom & Zoon), 1970. — 232 p. Prijs f 14,50

In 1967 heeft professor J. J. Schokking het initiatief genomen tot de vorming van een aantal gespreksgroepen die zich bezig hebben gehouden met de Nederlandse buitenlandse politiek. Deze gesprekken hebben geresulteerd in twee publicaties. De ene, die in januari 1970 als speciaal nummer van het tijdschrift de *Internationale Spectator* en tevens als afzonderlijke uitgave (*Nederlandse Buitenlandse Politiek: Aspecten en Achtergronden*) is verschenen, is voortgekomen uit de Haagse discussiegroep en bevat zes afzonderlijke bijdragen met als specifiek thema: de invloed van de openbare mening (of wat daarvoor door moge gaan) op de buitenlandse politiek.

Het hier besproken werk vormt de weergave van discussies die zich in 1968 en 1969 in Utrecht en Arnhem hebben afgespeeld en waaraan door een vijftiental universitaire docenten, politici, journalisten en anderszins belangstellenden is deelgenomen. Een dergelijk discussieverslag kan zijn waarde ontleenen aan het besprokene zelf of aan de posities die de discussianten innemen in het maatschappelijk leven (wat een minister te berde brengt, is altijd van enig belang, hoe onzinnig de inhoud van zijn verklaringen ook moge zijn). Gezien dit laatste valt het te betreuren dat het boek geen lijst bevat van de kwalificaties van de betrokken discussianten. Nu hangt het van de toevallige kennis van de lezer af of hij weet dat er zich nogal wat Utrechtse hoogleraren in het volkenrecht (Bos, Kapteyn) en de geschiedenis (Boogman, Von der Dunk) in het gezelschap bevonden, terwijl hij wellicht van de kwalificaties van andere discussianten weinig of niets weet.

Het boek is hoofdstuksgewijs volgens acht 'gezichtspunten' ingedeeld: 'de historische wortels van hedendaagse denkbeelden en gevoelens', 'Nederland in het na-oorlogse Europa', 'Nederland, Europa en de "derde Wereld"', 'de opties van Nederlands buitenlandse politiek', 'publieke opinie en buitenlands beleid', 'functie en organisatie van de diplomatieke dienst onder omstandigheden, waarin de grenzen tussen binnen- en buitenlandse politiek verflauwen', 'projecties aangaande de toekomst van Europa' en 'recapitulatie aan de hand van de onderscheiding tussen "Europees-binnenlandse" en "Europees-buitenlandse" politiek'. Aangezien men het verloop der discussies op de voet heeft gevolgd, ontbreekt elke systematische benadering van de behandelde problemen. Schokking wijst er trouwens in zijn voorwoord zelf op: 'herhalingen konden niet worden vermeden; de systematisering moest gebrekkig uitvallen.' (p. 7). Het geheel laat zich dan ook als verslag van een aantal vergaderingen wel plezierig lezen, maar het gemis van een scherpe probleemstelling en het werken naar duidelijk geformuleerde conclusies doet zich wel zeer sterk gevoelen. De discussies zijn ook vaak al te zeer gebonden aan de toevallige actualiteit van het ogenblik, hetgeen het algemeen-theoretisch belang ervan beperkt.

Soms is de lezer geneigd zich af te vragen wat nu wèl en wat niet in het verslag is opgenomen. Zo doet de vermelding van een korte en felle discussie over de tekorten in de persoonlijkheid van de heer Luns als tegenspeler van de Gaulle en als drager van een buitenlands beleid' (p. 104) nogal cryptisch aan; vele lezers zouden ongetwijfeld graag willen weten wat de heren over de persoonlijkheid van deze minister van buitenlandse zaken te berde hebben gebracht. Op andere plaatsen daarentegen is het woordelijk volgen van de discussies enigszins komisch, zoals uit het hier